

Inhoud

PROLOOG 11

- I DODE VOGELS EN RIJKE MANNEN 23
 - 1 De beproevingen van Alfred Russel Wallace 25
 - 2 Het museum van Lord Rothschild 54
 - 3 Venkoorts 59
 - 4 De geboorte van een beweging 65
 - 5 De victoriaanse broederschap van vliegbinders 72
 - 6 De toekomst van het vliegbinden 83

- II INBRAAK IN TRING 103
 - 7 Zonder veren in Londen 105
 - 8 Plan voor museumval.doc 115
 - 9 De zaak van de kapotte ruit 124
 - 10 'Een hoogst ongebruikelijke zaak' 131
 - 11 Dood spoor 139
 - 12 Fluteplayer 1988 148
 - 13 Achter slot en grendel 153
 - 14 Branden in de hel 157
 - 15 De diagnose 164
 - 16 Het aspergerverweer 169
 - 17 De vermiste vogels 177

III DE WAARHEID EN DE GEVOLGEN 183

- 18 Het 21e Internationale Vliegbindsymposium 185
- 19 Het verloren geheugen van de oceaan 194
- 20 Spoorzoeken in een tijdmachine 210
- 21 Het stickje van dr. Prum 221
- 22 'Ik ben geen dief' 234
- 23 Drie dagen in Noorwegen 249
- 24 Michelangelo verdwijnt 270
- 25 Veren in de bloedbaan 281

Verantwoording 293

Opmerking over de bronnen 301

Noten 305

Bibliografie 329

Proloog

Het was al vrij laat toen Edwin Rist op het station van Tring, een ingedut plaatsje 60 kilometer ten noorden van Londen, uit de trein stapte. De inwoners hadden al gegeten, de kleintjes lagen in bed. De Midland-dienst gleed weg in de duisternis toen hij aan zijn lange wandeling naar de bebouwde kom begon.

Een paar uur terug had Edwin nog in de Royal Academy of Music opgetreden, in het programma ‘London Soundscapes’, een eerbetoon aan Haydn, Händel en Mendelssohn. Voorafgaand aan de uitvoering had hij een paar latex handschoenen, een ledzaklamp, een kniptang en een glassnijder met diamantpunt in een grote rolkoffer gepakt en deze in zijn kluis bij de concertzaal gestouwd. Edwin deed wel wat aan de jonge Pete Townshend denken: slungelachtig, gevoelige blik, grote neus, dik haar – alleen sloeg hij geen Fender-gitaren aan flarden, maar speelde hij dwarsfluit.

Het was die avond nieuwemaan, wat de toch al donkere weg er nog donkerder op maakte. Hij sleurde zijn koffer bijna een uur lang achter zich aan door de modder en het grind in de berm, onder oude, knoestige, door klimop verstikte bomen door. In het noorden was Turlhanger’s Wood in slaap verzonken, in het zuiden Chestnut Wood. Braakliggende velden werden her en der onderbroken door een hakhoutbosje.

Hij werd verblind door de koplampen van een voorbijrazende auto. De adrenaline gierde door zijn lijf. Het was niet ver meer.

Een zestiende-eeuwse pub, de Robin Hood, waakt over de entree tot het marktstadje Tring. Een paar straten verderop, tussen de oude Tring Brewery en het filiaal van de HSBC-bank, begint Public Footpath 37, plaatselijk bekend als Bank Alley. Het pad is amper tweeënhalve meter breed en wordt omzoomd door twee meter hoge muren van baksteen.

Edwin glipte de steeg in. In het pikkedonker zocht hij op de tast zijn weg tot hij bij het gebouw was beland dat hij al die maanden had bestudeerd.

Het enige wat in de weg stond was de muur, die bekroond werd door drie strengen roestig prikkeldraad – die hadden het hem nog moeilijk kunnen maken als hij geen kniptang bij zich had gehad. Hij maakte een opening vrij, tilde zijn koffer op de rand en hees zichzelf omhoog. Hij keek zenuwachtig om zich heen: geen beveiliging te zien. Tussen zijn zitpost op de muur en het dichtstbijzijnde raam gaapte een kloof van pakweg een meter breed. Als hij erin viel kon hij zich lelijk bezeren of, erger nog, zoveel lawaai maken dat de beveiliging gealarmeerd werd. Maar hij was erop voorbereid dat dit eventjes lastig zou zijn.

Hij ging op zijn hurken zitten, zette de glassnijder met uitgestrekte arm op de ruit en begon te kerven. Het bleek alleen veel moeilijker dan hij had gedacht. Terwijl hij met het instrument worstelde glipte het uit zijn vingers en viel in de kloof. Zijn gedachten werkten op topsnelheid. Was dit een teken? Hij overwoog maar helemaal te kappen met het idiote plan, maar het stemmetje dat hem de afgelopen maanden had voortgedreven protesteerde luidkeels: Hé, wacht even! Je gaat toch niet opgeven! Je bent er al bijna!¹

Hij klauterde omlaag naar het voetpad en raapte een grote steen op. Eenmaal weer op de muur keek hij eerst om zich heen of er beveiligers in de buurt waren en sloeg toen de ruit in. Nadat hij zijn koffer door de met scherven bezaaide opening had gewurmd, klom hij zelf naar binnen bij het Natural History Museum, locatie Tring.

Onwetend van het feit dat hij net een alarm in het kantoor-tje van de beveiliging had geactiveerd, haalde Edwin zijn led-lamp tevoorschijn. In het zwakke schijnsel liep hij door de za-len naar het depot met de wetenschappelijke collectie, precies zoals hij in gedachten had gerepeteerd.

Hij rolde zijn koffer voorzichtig door de ene na de andere gang, steeds dichterbij de buurt van de mooiste dingen die hij ooit had gezien. Als hij dit klaarspeelde, zouden ze hem roem, rijkdom en prestige bezorgen. Ze zouden een eind maken aan zijn zorgen. Hij had ze verdiend.

Hij ging het depot binnen, waar honderden grote witte stalen kasten als wachters in rijen stonden opgesteld, en toog aan het werk. Uit de eerste lade die hij opentrok sloeg een geur van mottenballen hem tegemoet. Vlak onder zijn handen schommelde een tiental roodkraagvruchtenkraaien zachtjes heen en weer. Ze waren in de loop van honderden jaren door natuuronderzoekers en biologen in de wouden en jungles van Zuid-Amerika verzameld en met het oog op toekomstig onderzoek zorgvuldig geconserveerd door opeenvolgende generaties van collectiebeheerders. Hun oranjerode veren glommen zelfs bij het zwakke licht nog. Elke vogel, van snavel tot staartpunt hooguit 45 centimeter, lag in een grafpose op zijn rug, de oogkassen opgevuld met watten, de voeten stijf tegen het lijf gevouwen. Om hun poten waren etiketten met biodata geknoopt: vervaagde, met de hand geschreven informatie over de datum, hoogte en precieze coördinaten van de plek waar ze waren gevangen, en andere onmisbare gegevens.

Edwin ritste zijn koffer open en begon hem vol te proppen met de vogelbalgen. Hij rausde de ene na de andere lade leeg. De ondersoort *occidentalis*, die een eeuw eerder in Quindío, een Andesregio in het westen van Colombia, was verzameld, verdween met handenvol tegelijk in zijn koffer. Hij wist niet precies hoeveel hij kwijt kon, maar toen hij naar de volgende kast ging had hij zevenveertig van de achtenveertig manne-

tjes die het museum bezat buitgemaakt.

In het kantoortje staarde de beveiligiger gebiologeerd naar een klein televisiescherm waarop een voetbalwedstrijd aan de gang was. Hij had het knipperende lampje van het alarm op het paneel naast hem nog niet opgemerkt.²

Edwin trok de volgende kast open, waarin tientallen balgen lagen van quetzals die in de jaren tachtig van de negentiende eeuw in de nevelwouden van Chiriquí in het westen van Panama waren verzameld. Tegenwoordig is de quetzal als gevolg van grootschalige ontbossing een bedreigde soort die door internationale verdragen wordt beschermd. Hoewel de vogels ruim een meter lang waren en nauwelijks in zijn koffer pasten, wist hij er toch negenendertig in te stoppen door de lange staartveren voorzichtig op te rollen.

Even verderop in het gangpad sloeg hij de deuren open van een kast met specimens van de blauwe *Cotinga*-soorten uit Zuid- en Midden-Amerika. Hij griste veertien balgen mee van de azuurcotinga, een turquoise vogeltje met een roodpaarse borst dat endemisch is in Midden-Amerika; de balgen waren al honderd jaar oud. Vervolgens verloor hij het museum nog van zevenendertig purperborst-, eenentwintig halsband- en tien gevlekte cotinga's. Van die laatste vogel, een bedreigde soort, zijn nu naar schatting nog 250 volwassen exemplaren in het wild over.³

In een stel laden in de buurt werden de darwinvinken en spotlijsters bewaard die Charles Darwin in 1835 tijdens de reis van de Beagle had verzameld. Ze waren van cruciaal belang geweest voor de ontwikkeling van zijn theorie over evolutie door middel van natuurlijke selectie. Het museum bezat nog meer kostbare stukken, zoals skeletten en balgen van uitgestorven vogels als de dodo, de reuzenalk en de trekduif. Al met al bood het onderdak aan een van de grootste ornithologische collecties ter wereld: 750 000 balgen, 15 000 skeletten, 17 000 vogels op sterkwater, 4000 nesten en 400 000 legsels, in de loop van hon-

derden jaren verzameld in de meest afgelegen bossen, bergen, jungles en moerassen op aarde.

Maar Edwin had niet bij het museum ingebroken voor een vaalbruine vink. Hij had geen idee hoe lang hij al in het depot was toen zijn rolkoffer eindelijk tot stilstand kwam bij een grote kast. Een naamplaatje duidde de inhoud aan: PARADISAEIDAE. Zevenendertig koningsparadijsvogels, in een handomdraai verdwenen. Vierentwintig prachtgeweervogels. Twaalf kraagparadijsvogels. Vier blauwe paradijsvogels. Zeventien oranje preeelvogels. Ze belandden allemaal in Edwins koffer, deze volmaakte specimens die 150 jaar geleden met onwaarschijnlijk veel moeite bemachtigd waren in de ongerepte bossen van Nieuw-Guinea en de Maleise archipel. Op hun etiketten stond de naam van de autodidactische natuuronderzoeker die Darwin met zijn baanbrekende inzichten de schrik van zijn leven had bezorgd: A.R. WALLACE.

Na een vluchtige blik op de beelden van de bewakingscamera's op de parkeerplaats en het museumterrein begon de beveiliging aan zijn ronde door het gebouw. Hij liep door de gangen, controleerde de deuren, scande de zalen op zaken die niet klopten.

Edwin wist allang niet meer hoeveel vogels er door zijn handen waren gegaan. Hoewel hij alleen de beste exemplaren van elke soort had willen uitkiezen, had hij in zijn opwinding staan graaien en proppen tot zijn koffer tjokvol zat.

De beveiliging liep de deur uit voor een ronde om de buitenkant van het gebouw. Hij wierp een blik omhoog naar de ramen en liet zijn zaklamp over de afdeling tegenover de muur van Bank Alley schijnen.

Edwin stond voor de kapotte ruit, die nu een krans van scherven was. Afgezien van de gevallen glassnijder was alles volgens plan verlopen. Hij hoefde alleen nog maar door het raam te klimmen zonder zich te snijden en zich onopvallend uit de voeten te maken.

Ik hoorde voor het eerst over Edwin Rist toen ik tot mijn middel in de Red River stond, die even ten noorden van Taos, in New Mexico, het Sangre de Cristogebergte doorsnijdt. Mijn lijn zweefde halverwege de worp achter me; ik stond op het punt hem naar voren te laten schieten richting de beekforel die zich volgens mijn vliegvisgids schuilhield achter een enorm rotsblok in het midden van de rivier. Spencer Seim hoefde een vis niet te zien om te weten waar hij zat: achter een boomstronk, onder het witte schuim van een stroomversnelling, in het duister van een diepe poel of de chaos van een wervelende kolk. Hij was er zeker van dat drie decimeter onder de waterpiegel een anderhalfponds exemplaar klaarlag om toe te happen als ik mijn vlieg perfect wist te plaatsen.

‘Wáárvoor zeg je dat hij bij een museum heeft ingebroken?’

Ik was zo afgeleid door wat ik net had gehoord dat ik mijn worp verprutste. De lijn sloeg op het water; als er al forel gezeten had, dan was die nu weg. ‘Voor dode vogels?’ Tot dan toe hadden we steeds met gedempte stem gesproken om de vis niet te verjagen en waren we elk gat zo omzichtig mogelijk genderd, rekening houdend met de stand van de zon en waar onze schaduw zou vallen, maar nu kon ik mijn ongelooft niet in bedwang houden. Ik had zojuist een van de raarste verhalen gehoord die ik kende, en wat Spencer vertelde was nog maar het begin.

Normaal gesproken kon niets mijn concentratie verstoren als ik op de rivier zat. Als ik niet aan het vissen was, telde ik de weken en dagen af tot ik mijn waadpak weer mocht aantrekken en door het water kon plassen. Ik liet mijn mobieltje achter in de kofferbak van mijn auto, waar het lag te zoemen tot de accu leeg was, stopte een handje amandelen in mijn zak om mijn honger te stillen en leste mijn dorst in de stroom. Op goede dagen kon ik zomaar acht uur aan het water staan zonder iemand tegen te komen. Het was het enige rustpunt in de storm van stress waarin mijn leven was veranderd.

Zeven jaar daarvoor werkte ik nog als coördinator voor de hulporganisatie USAID aan de wederopbouw van de Iraakse stad Fallujah. Tijdens een verlof was ik in een door posttraumatische stress getriggerde schemertoestand aan het slaapwandelen geslagen en uit het raam gevallen, wat me bijna het leven had gekost. Mijn val had me twee gebroken polsen, een verbrijzelde kaak, een gebroken neus, een schedelfractuur en tientallen hechtingen in mijn gezicht opgeleverd – en angst om te gaan slapen, angst voor de streken die mijn brein me 's nachts misschien zou leveren.

Tijdens mijn revalidatie drong het tot me door dat veel van mijn vroegere Iraakse collega's – tolken, civiel ingenieurs, leraren en artsen – door hun eigen landgenoten werden vervolgd en vermoord omdat ze hadden 'geheuld' met de Verenigde Staten. Ik wierp me als hun woordvoerder op in een opiniestuk in de *Los Angeles Times*, in de naïeve veronderstelling dat iemand op een invloedrijke positie de kwestie snel zou oplossen door deze mensen visa te verlenen. Ik had niet verwacht dat ik al gauw bedolven zou worden onder duizenden e-mails van Irakezen die me om hulp smeekten. Ik zat zonder werk en sliep op een futon in het souterrain van mijn tante. Hoewel ik helemaal niets van vluchtelingenwerk af wist, begon ik een lijst op te stellen met de namen van iedereen die me schreef.

Binnen enkele maanden lanceerde ik een non-profitorganisatie, het List Project. In de jaren erna leverde ik strijd met het Witte Huis, praatte in op senatoren, bracht vrijwilligers op de been en bedelde om donaties om mijn medewerkers te kunnen betalen. Hoewel we in de loop der jaren duizenden vluchtelingen veilig naar de Verenigde Staten wisten te halen, was het duidelijk dat we nooit iedereen zouden kunnen helpen. Tegenover elk succes stonden vijftig zaken die vastliepen in een federale bureaucratie die deze tolken, zodra ze Irak ontvlucht waren, als potentiële terroristen behandelde. Tegen het najaar van 2011, toen het officiële einde van de oorlog in zicht was,

had ik het gevoel dat ik in een val was gelopen die ik zelf had gezet. Tienduizenden Irakezen en Afghanen waren nog altijd hun leven niet zeker. Het kon wel tien of misschien zelfs tientallen jaren kosten om ze daar weg te krijgen, maar ik kon nooit voor meer dan een jaar vooruit geld bij elkaar schrapen. En het zou er alleen maar moeilijker op worden zodra de oorlog in de gedachten van het Amerikaanse publiek ‘voorbij’ was.

Telkens wanneer ik er de brui aan wilde geven, ontving ik een wanhopige smeekbede van een vroegere Iraakse collega en schaamde ik me voor mijn zwakheid. Maar om de waarheid te zeggen was ik uitgeput. Sinds mijn ongeluk lukte het me niet meer om zonder afleiding in slaap te vallen, dus keek ik eindeloos naar de allersaaiste programma’s die ik op Netflix kon vinden, om weer wakker te worden bij een nieuwe stortvloed van petitie’s.

Het vliegvisseren werd onverwacht een soort uitlaatklep. Daarbuiten bij de rivier zaten geen journalisten die gebeld moesten worden of donoren die ik om steun moest vragen, maar hoefde ik slechts de stromingen en insecten te bestuderen en forellen te verleiden om te rijzen. De tijd kreeg een andere dimensie: vijf uren verstreken in wat een halfuur toescheen. Als ik na een dag in mijn waadpak mijn ogen sloot, zag ik de vage contouren van vissen die dromerig tegen de stroming in stonden en zakte ik in een diepe slaap weg.

Het was die vluchtbehoefte waardoor ik in deze bergrivier in het noorden van New Mexico was beland. Ik was in mijn gedeukte Chrysler Sebring-cabrio gesprongen en van Boston naar Taos gereden om daar in een kleine kunstenaarskolonie te gaan werken aan een boek over mijn ervaringen in Irak. Al op de eerste dag diende zich een writer’s block aan. Ik had geen boekcontract, ik had zelfs nog nooit een boek geschreven, mijn narcoleptische literair agent negeerde mijn steeds benauwdere verzoeken om advies, en intussen bleef de lijst met vluchte-